

فیلم مستند درام و ساختار دراماتیک

همایون امامی

فهرست

۱	پیش‌گفتار
۷	بخش اول: تعاریف و کلیات
۳۳	بخش دوم: عوامل ساختاری در فیلم مستند
۳۵	درآمد
۳۷	تدوین
۶۳	صدا
۸۱	سکوت
۹۵	موسیقی
۱۲۳	گفتار متن
۱۵۹	داستان
۱۷۷	اعلام

الف. تعریف فیلم مستند

سینما با فیلم مستند شروع می‌شود. برادران لومی‌یر^۱ نخستین فیلم‌های سینما را از فعالیت‌های روزمره‌ی زندگی برداشتند: ورود قطار به ایستگاه، خراب کردن دیوار توسط کارگران ساختمانی، صبحانه خوردن کودک در باغ و نظایر آن، همه برداشت‌هایی از زندگی بودند.

وقتی چند سال بعد شعبده‌بازی به نام ژرژ ملیس^۲ که بعدها پدر سینمای تخیلی لقب گرفت، فیلم‌های اعجاب‌برانگیز و غیرمتعارف خود را ساخت، سینما به دو شاخه‌ی اصلی تقسیم شد: سینمای تخیلی یا Fiction و سینمای غیرتخیلی یا Non Fiction. بعدها با رشد هر یک از این شاخه‌ها، تمایز آن‌چنان شد که بر خلاف امروز، به‌راحتی از یکدیگر قابل تفکیک بودند. در این بخش تلاش می‌شود تعاریف شاخصی که سینمای مستند از آغاز تا به امروز به خود دیده‌مورد اشاره قرار گیرد.

دارند. حتی می‌توان اخبار روزنامه‌های مختلفی که خط‌مشی‌های متفاوتی هم بر آن‌ها حاکم است را از این قاعده مستثنی ندانست. اما هر روزنامه سرمقاله‌ای دارد که به طور دقیق از خط‌مشی و تحلیل‌های سیاسی-اجتماعی گردانندگان آن روزنامه تبعیت می‌کند. بی‌تردید سرمقاله‌های دو روزنامه‌ی دست‌راستی و دست‌چپی با یکدیگر قابل مقایسه نخواهند بود.

بارسام می‌نویسد:

فیلم‌های غیرتخیلی را می‌توان با کاراکتر روزنامه‌نگاری مقایسه کرد و تفاوت‌های بین فیلم مستند و واقعی، تقریباً همان تفاوت‌هایی است که بین سرمقاله و صفحات خبری دیده می‌شود. سرمقاله برای خوانندگان طبقه‌بندی خاص خود را دارد و عموم خوانندگان می‌دانند که هر سرمقاله‌ای بر پایه‌ی عقیده‌ی سردبیر نوشته می‌شود و تا حدی بر مبنای حقیقت استوار است. در حالی که صفحات خبری کاملاً متفاوتند. بعضی اوقات صفحات مخصوص خبر، محتوی اخباری هستند که خبرنگاران روزنامه با بی‌سیم مخابره کرده‌اند، و گاهی حاوی خبرهایی است که امضای خبرنگار در پای اصل خبر دیده می‌شود. مهم نیست که خبرنگاران تا چه حد سعی می‌کنند با خوانندگان خود صادق باشند. آنچه اهمیت دارد آن است که گزارشگران بیش‌تر حقایق را از صافی احساسات ذهنی خود عبور می‌دهند. با این حال، طبیعی است که آن‌ها به واقعیت امر نیز توجه دارند.^۱

اهم نقطه‌نظراتی که صاحب‌نظران در تعریف فیلم مستند از آغاز تاکنون ارائه کرده‌اند به این شرح است:

۱. ژیگا ورتوف^{۱۰} فیلم مستند را در رابطه با نظریه‌ی سینما-چشم و نحوه‌ی برخورد مستندساز با واقعیت، این‌گونه تعریف می‌کند:

من سینما-چشم هستم. من چشم مکانیکی هستم. من دستگاهی هستم که دنیا را به آن صورتی که تنها خودم می‌توانم ببینم به شما

ریچارد میران بارسام^۲ فیلم غیرتخیلی را این‌گونه تعریف می‌کند:

در فیلم غیرتخیلی سعی می‌شود تا احساسی که وجود داشته، تا آن‌جا که موقعیت اجازه می‌دهد، هرچه نزدیک‌تر به واقعیت بازسازی شود.^۳

فیلم غیرتخیلی نیز در تقسیمات سینمایی، خود به دو شاخه‌ی واقعی^۴ و مستند^۵ تقسیم می‌شود. در تعریف فیلم واقعی آمده است:

اساساً فیلم واقعی فاقد پیام به‌خصوصی است. اما اگر اتفاقاً حامل پیامی باشد، که بعضی فیلم‌های واقعی دربردارنده‌ی پیامی هستند، الزاماً اجزای دیگر فیلم را تحت‌الشعاع خود قرار نمی‌دهد.^۶

شاید اگر در این‌جا پیام را تفسیر و موضع‌گیری تلقی کنیم، به روح تعریف میران بارسام نزدیک‌تر شویم. او در فراز دیگری از همان منبع، فیلم مستند را این‌گونه تعریف می‌کند:

فیلم مستند به جای تخیل به توصیف حقایق می‌پردازد. سازنده‌ی فیلم مستند دید شخصی و دوربین خود را بر روی موقعیت‌های واقعی، اشخاص، کارها و حوادث متمرکز کرده و کوشش می‌کند تفسیر جامعی از آن‌ها به عمل آورد.^۷

در صفحات بعد با بررسی آرای مختلف در تعریف سینمای مستند، اهمیت وجه تفسیر در فیلم مستند، خود را بهتر می‌نمایاند. ولی در این‌جا بد نیست از تشبیه جالب میران بارسام یاد کنیم که در قیاس فیلم مستند با مطالب یک روزنامه موفق می‌شود توضیح بهتری به دست دهد. او فیلم‌های واقعی را به اخباری تشبیه می‌کند که هم‌روزه در روزنامه‌های مختلف و اغلب در صفحات حوادث درج می‌شود. این اخبار از ماهیتی گزارشی برخوردارند و فاقد هر گونه جانبداری هستند. به این صورت که خبرنگار با حاضر شدن در محل وقوع حادثه یا رخداد، خطوط کلی آن را بیان کرده است. با نگاهی سرسری هم می‌توان دریافت که اخبار خبرنگاران مختلف یا در حقیقت مطالب متنوع صفحاتی از این دست، صرف‌نظر از ماهیت رخداد، از هر نظر به هم شباهت